

SZABÓ PALÓCZ ATTILA
Jugosztálinista monológok

FILMEN A HATÁRTALANUL SZABAD LÉNYT ÉRTEM – idézte Lazar Stojanović gondolatát Miroslav Mandić az Új Symposion 1971. szeptemberi számában, és börtönbe is került miatta. Az Elbeszélő Én azonban ekkor már egy találkozóra indult, ahol belga sörök híján egyszerű házi pálinka mellett dadogták végig a történeteket... Hát hogy is? Abban egyeztünk meg, hogy valamilyen frappáns módon kellene kezdeni ezt a beszélgetést. Nem tudom, nem... Különösebb frappáns ötlet most nem jut eszembe. De ha úgy egészében a... – bár én nem kívánom értékelni a Symposiont, sem az előttem járó nemzedékek által, hát..., alakított és irányított lapot, sem a miénket, sem az azóta elkészült számokat –, de egyet azért, függetlenül az esztétikai és egyéb értéki terhektől, egyet ki merek jelenteni: az Új Symposion, leszámítva egy viszonylag rövidebb időszakot, tulajdonképpen mindig is egyfajta luciferi erőt képviselt ebben a jugoszláviai magyar kultúrában. Ez, hogy luciferi erőt, itt, mondom, itt nem kívánom a szerepét fölértékelni ezzel. Ezzel csupán azt kívánom jelezni, hogy ha úgy tetszik, egyfajta bomlasztó ereje volt ennek a... ennek a... Mindannak, ami a jugoszláviai magyarság kultúrájában avított volt, bürokratikus volt, ami sztálinista örökség volt sok esetben. És hát tulajdonképpen evvel a... a lapnak evvel a luciferi mine-műségével hozható összefüggésbe a... az Új Symposion körüli, hát... jónéhány korábbi skandalum is, mint a hetvenes évek elejének lapbetiltásai, aminek végső soron valamilyen következménye volt, még ha perifériális következménye is volt a hetvenes évek közepének a... ugye, nevezetes zentai pere. Aztán: hát itt egyfajta folyamatosságra figyelhetünk fel a Symposion körül. A... Ez már talán, tulajdonképpen... Igen, ez még a hetvenes évek végének az a bizonyos, hát... erotikus száma és az erotikus számnak a... Az egy évre történő bunkerba tétele, hogy egy félelmetes kifejezéssel éljek. Tehát a... Gyakorlatilag, ugye, azt jelentette, hogy egy évig, körülbelül egy éven át nem jelenhetett meg ez a szám. A szám körüli hercehurcák, a politikai szférá-

nak a beavatkozása ezekbe az ügyekbe, aztán a nyolcvanas évek elején a Fenyvesi verse körüli ugyancsak hasonló bürokratikus beavatkozás, majd ezt követte az ettől drasztikusabb ügy, a mi ügyünk nyolcvanhárom elején. De hát tulajdonképpen ez, hát... nyolcvankettő végén már előrevetette árnyékát. Tehát mi ezerkilencszáznolcvankettő telén, tehát novemberében, de még inkább decemberében, hát... A különféle jugoszláv nagypolitika különféle megmerevedését tapasztalva éreztük, hogy előtűbb rajtunk is csattanni fog az ostor, tehát ami saját bejárátú vajdasági, hát... neosztálinista bürokráciánk nem fogja túl sokáig tűrni, hát... tűrni a mi okvetetlenkedésünket. No most, ezeknek az okvetetlenkedéseknek – hogy is mondjam? – mai szemmel nézve a jelentősége, az eszmei jelentősége, a tényleges, a tényleges, a megfogható jelentősége, ha elolvassuk ezeket a számokat, azt kell mondjam, hogy nem túl nagy. Azonban, ha folyamatában nézzük a dolgokat, egyrészt, másrészt pedig összevetjük a Symposion szerepét a nyolcvanas évek elejének a... a magyar kultúrájában, és egyáltalán, a jugoszláviai magyar sajtóval vetjük össze ezt a szerepet, akkor azt látjuk, hogy hát tulajdonképpen egy... egy igen bátor folyóiratról van szó, amely, hát persze a maga kamaszos módján, lévén, hogy a szerkesztőbizottságnak a többsége, és hát az alkotó gárdának a többsége még igencsak fiatal ember, hát a maga kamaszos módján, hát csapkod jobbra-balra, és hát, hogy úgy mondjam, igyekszik megmutogatni, ugye, a maga izmait. Tehát, hogy lám, mire vagyunk képesek ebben a pillanatban! No most, ööö... A kritikájának, az Új Symposion társadalom... – most én, ismétlem, elsősorban a társadalomkritikai aspektusáról beszélek – a lapnak a társadalomkritikája az elsősorban egyfajta neosztálinista, vagy posztsztálinista, vagy jugosztálinista ideológiára irányult. Természetesen itt bizonyos speciális dolgokkal is számolnunk kell, hogy ezt megértsük. Hát ma már nem különösebb újság, nem mondom ezzel semmi újat, hogy hát a hetvenes évektől kezdődően – de ezek a folyamatok sokkal régebben kezdődtek – tulajdonképpen Jugoszlávián belül úgynevezett, hát, policentrikus etatizmusok jöttek létre. Tehát ez a mi számunkra azt jelentette, hogy hát Vajdaságban is létrejött egy ilyen policentrikus etatizmus, és hát meg kell mondjam, én most a mai ööö... politikai, ideológiai és propagandisztikus, hát harcokba, utóvédharcokba és egyebekbe nem mennek bele, nem kívánok mai szókészlettel élni.

Részlet a szerző A legvidámabb tárhely című, könyvheti regényéből.

Egyébként is nagyjából ezeket az ideologikus, hát, ööö... címkéket elhibázottaknak és pontatlanoknak tartom. No most tehát: ez azt jelentette, hogy itt, Vajdaságban egy meglehetősen kisszerű, meglehetősen kisszerű – ez persze nem a tartomány nagyságával függött össze, hanem a szemléletnek a kisszerűségével –, egy meglehetősen kisszerű policentrikus etatista struktúra alakult ki, ami egészében véve is kisszerű volt, de ennek a lecsapódása a jugoszláviai magyarság kultúrájában tulajdonképpen még inkább kisszerű volt. No most, itt aztán egy más kérdésről is beszélnem kell néhány szó erejéig, ugyanis, hát nekünk természetesen sok bajunk volt a Forum kiadóházzal, és ez nem véletlen. Nem véletlen. Hát ezt bizonyos, konzervatívabb szemléletű írókollégáink gyakran úgy értelmezték, hogy hát ez egy valamiféle hazafiatlanság a részünkről, ugye, hát ahelyett, hogy mi teljes erőnkől egyfajta, hát ilyen nemzetiségi konszenzusra törekednénk, hát mi itt bírálgatunk, olykor felelőtlenül, de hát legtöbbször nem is annyira felelőtlenül, ergo, hát afféle bomlasztó erőt képviselünk. Hát hogy is mondjam csak? Meg kell mondjam, hogy ebben persze van valamiféle igazság, csak ez az igazság nem úgy igaz, ahogy ezt az igazságot ők képviselik. Ugyanis természetesen, ööö... az Új Symposion is, és nem is csak az Új Symposion, hanem mindenféle radikális kritika, mindenféle radikális értelmiségi kritika magyar nyelven... ha magyar nyelvű kritika, óhatatlanul szembe találta magát a Forum kiadóházban, hát a kiadóháznak a struktúráival, ugyanis ez a jugoszláviai magyar kultúrpolitika, hát végső soron, elsődlegesen, nem kizárólag, de elsődlegesen, végső soron mégiscsak a Forum kiadóházban öltött testet. No most a lapnak a tragédiája, tragikomédiája – nem is tudom, minek nevezzem –, hogy... hogy miután elveszítette a korábbi függetlenségét, amivel hát rendelkezett a hatvanas években, egyébként erről... Ez is egy külön történet, erről is egy nagyon izgalmas filmet lehetne készíteni, hogy hogyan fojtották meg az újvidéki Ifjúsági Tribünt, illetve hát, hogy hogyan tették tönkre ennek a szervezetnek az önállóságát. Nos, hát ehhez az Ifjúsági Tribünhöz tartozott ööö... bár, hát természetesen önálló jogkörrel, az Új Symposion is, és hát persze a Polja is, és hát egyéb, hát testületek is. Ahogyan egyre inkább előrehaladt az Ifjúsági

Tribünnel a megfojtása, annál inkább tarthatatlanná vált anyagilag is, de adminisztratív okoknál fogva is az Új Symposionnak az önállósága. Tehát, hogy a lap ne szűnjön meg, tulajdonképpen belekényszerültünk abba, hogy be... a... hogy a lap bevonuljon a Forum kiadóházba. Ez egy nagyon érdekes dolog, mert azok az emberek – többek között én is –, akik annak idején foggal-körömmel harcoltunk, hogy bejuthassunk a Forumba, ma azt az álláspontot képviseljük, hogy az Új Symposion számára az volna jó, ha kikerülne a Forumból. No de hát természetesen nem mindegy, hogy hogyan. Csak akkor, ha vissza lehetne állítani egy... egy... és meg lehetne teremteni egy, a régi Ifjúsági Tribünhöz hasonlítható demokratikus struktúrát. Tehát, ha abba beleilleszkedne. Ha ettől eltekintünk és valamiféle, ööö... hát teljesen légből kapott, ööö... hát anyagilag és jogilag is független lapban gondolkodunk, akkor azt hiszem, hogy hibát követtünk el. Erre tulajdonképpen, ehhez ebben a pillanatban nincsenek meg sem a szellemi... Bár a szellemi erők talán még meglennének, de nincsenek meg az egyéb föltételek. Tehát a jogi, a politikai, az adminisztratív, az anyagi föltételek ehhez most hiányoznak. Viszont meggyőződésem szerint más okoknál fogva igenis arra kellene törekedni, hogy a lap kikerüljön a Forumból. Nem a... És itt ismét hangsúlyozom: nem azért, hogy... hogy aláaknázzuk, vagy leromboljuk a jugoszláviai magyar kultúrát, vagy a Forum kiadóházat, mint olyat, hanem egyszerűen azért, mert a jugoszláv szellemi élet, ööö... életnek a javára válna, ha minél több független és önálló, autonóm alkotóműhely létezne. És hát ugyanakkor természetesen, ugye, a mindenkori politikai bürokrácia számára kevesebb volna a beavatkozási lehetőség ilyen mód. No, most egy lélegzetre elmondtam sok mindent, talán kérdezz, ha... De az Elbeszélő Én meg sem várta a mondat végét, mint a satnya színész, aki meg sem hallja a kérdést, s máris válaszol, azonmód beleköttyögött a beszélgetésbe: Hogyan érzékelték legelőször, hogy támadják Önöket? A pálinkák folytak, poharak töltődtek, torkok nedvesedtek... Hát, nézd, most az igazság az, hogy persze én dátumszerűen is tudnék beszélni a dolgokról, de annak nincs értelme, hogy itt ilyen, ööö... hát hivatalnokosdit játsszunk. Ez az aktacsomó egyébként (*mutatja*) itt az Új Symposionra vonatkozik nagyjából.